

LUND UNIVERSITY

Introduktion till Erving Goffmans sociologi: Vara som andra och bli något annat

Persson, Anders

Published in:
Självframställning i vardagslivet

2020

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Persson, A. (i tryck). Introduktion till Erving Goffmans sociologi: Vara som andra och bli något annat. I E. Goffman (Red.), *Självframställning i vardagslivet* (7 uppl.). Studentlitteratur AB.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Annan

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Självframställning i vardagslivet

ERVING GOFFMAN

SJÄLVFRAMSTÄLLNING I VARDAGSLIVET

Förläggarens anmärkning

I denna bok förekommer ett antal nedsättande ord som var bruk i Nordamerika under 1950-tal och tidigt 1960-tal. De flesta ord som då betecknade olika etniska och sexuella minoriteter i Nordamerika liksom i Sverige är i dag utbytta mot andra. Man kan dock tyvärr ganska lätt konstatera att de stigmatiserade grupper Goffman nämner, förutom jazzmusikerna, fortfarande är missaktade över hela världen. Även om graden och ibland även arten av missaktning och våld varierar tidsligt och rumsligt, så kvarstår faktum att nedsättande ord som syftar till att stigmatisera individer och grupper alltjämt är i omlopp. En del ord och termer har försvunnit genom sociala rörelsers kamp eller genom statliga insatser, men nya uppstår hela tiden.

Det skulle bli anakronistiskt att inför nyutgivningen av en samhällsvetenskaplig klassiker finna samtida svenska nedsättande eller neutrala termer. Jag ställer mig därför bakom beslutet att i föreliggande reviderade översättning behålla de nedsättande orden.

Johan Lindgren, förläggare för socialt arbete och sociologi vid Studentlitteratur i Lund

SJÄLV- FRAMSTÄLLNING I VARDAGSLIVET

Erving Goffman

Sjunde upplagan

 Studentlitteratur

Denna titel har tidigare givits ut av Norstedts förlag och utges från
och med den sjätte upplagan av Studentlitteratur.

Originalets titel: *The Presentation of Self in Everyday Life*
Originalets förlag: Doubleday & Company, Inc., New York
© Erving Goffman, 1959

KOPIERINGSFÖRBUD

Detta verk är skyddat av upphovsrättslagen. Kopiering, utöver lärares
och studenters begränsade rätt att kopiera för undervisningsändamål
enligt Bonus Copyright Access kopieringsavtal, är förbjuden.

För information om avtalet hänvisas till utbildningsanordnarens
huvudman eller Bonus Copyright Access.

Vid utgivning av detta verk som e-bok, är e-boken kopieringsskyddad.

Den som bryter mot lagen om upphovsrätt kan åtalas av allmän
åklagare och dömas till böter eller fängelse i upp till två år samt bli
skyldig att erlägga ersättning till upphovsman eller rättsinnehavare.

Studentlitteratur har både digital och traditionell bokutgivning.
Studentlitteraturs trycksaker är miljöanpassade, både när det gäller
papper och tryckprocess.

Art.nr 37997

ISBN 978-91-44-12732-3

Upplaga 7:1

© För den svenska utgåvan Studentlitteratur 2020

studentlitteratur.se

Studentlitteratur AB, Lund

Översättning: Sven Bergström,

revidering av Henrik Gundenäs

Formgivning inlaga: Henrik Hast

Ombrytning inlaga: Team Media Sweden AB

Formgivning omslag: Metamorf/Jesper Sjöstrand

Omslagsbild: © 2020. Digital image, The Museum of Modern Art,
New York/Scala, Florence

Printed by Interak, Poland 2020

INNEHÅLL

INTRODUKTION TILL ERVING GOFFMANS SOCIOLOGI 7

ANDERS PERSSON

FÖRORD 47

INLEDNING 49

1. FRAMTRÄDANDE 67

Tro på rollen 67

Fasad 72

Dramatiskt förverkligande 81

Idealisering 86

Att upprätthålla uttryckskontrollen 105

Förvrängning 113

Mystifikation 123

Verklighet och konstgrepp 127

2. LAG 135

3. REGIONER OCH REGIONBETEENDE 169

4. MOTSTRIDIGA ROLLER 209

5. KOMMUNIKATION I STRID MED ROLLGESTALTEN 239

Behandling av de frånvarande 242

Iscensättningsjargong 248

Lagmaskopi 249

Rollomkastning 265

6. KONSTEN ATT STYRA INTRYCK 287

Försvarsattribut och försvarsåtgärder 292

Beskyddande åtgärder 310

Taktfull takt 316

7. SAMMANFATTNING 321

Ramen 321

Det analytiska sammanhanget 322

Personlighet – interaktion – samhälle 325

Jämförande studier 327

Att uttrycka sig är att förmedla jagintryck 333

Iscensättning och jaget 336

FÖRFATTARENS TACK 341

INTRODUKTION TILL ERVING GOFFMANS SOCIOLOGI

Vara som andra och bli något annat

Jag är intresserad av hur en individ måste agera för att kommunicera att han är en medlem med gott anseende i en situation, ett samtal eller i ett yrke och jag har bejakat detta intresse under senare år som observatör på ett mentalsjukhus. (Goffman, i Schaffner 1957, min översättning)

The Presentation of Self in Everyday Life – så lyder originaltiteln på den bok av den kanadensisk-amerikanske sociologen Erving Goffman (1922–1982) som här ges ut i ny svensk utgåva. Titeln är tidsmässigt obestämd och fungerar lika väl 2020 som då den gavs ut första gången 1959. Den är översatt till en rad olika språk och är en sociologisk bestseller som gavs ut på svenska första gången 1974 under titeln *Jaget och maskerna*.

Goffman

Det har skrivits en svåröverskådlig mängd texter om Goffman och hans sociologiska perspektiv. Redan för 20 år sedan kom ett fyra bandsverk om 1 600 sidor som innehåller 91 tidigare publicerade texter om Goffmans sociologi (Fine & Smith, 2000). Dessförinnan hade en rad böcker om Goffman publicerats, och de senaste 20 åren har ytterligare textmängder om honom författats. Vidare finns ett internetarkiv, som drivs av University of Nevada i Las Vegas, med texter av och om Goffman och

fler än 100 korta minnestexter om honom skrivna av kollegor, vänner och andra – många hyllningstexter men också annat. Själv har jag skrivit två böcker (Persson, 2012b, 2018) och flera antologibidrag och artiklar, om Goffmans sociologiska perspektiv (Persson, 2012a, 2013, 2015a, 2015b, 2016). Vad mer finns egentligen att säga? Så mycket mer i sak finns kanske inte att säga då det inte längre verkar komma fram så mycket nya uppgifter om Goffman eller hans sociologi, utan det nya är *att* och *hur* hans texter möter nya läsare, vilka både kan inspireras av hans sociologiska perspektiv, använda det som analysredskap och kritisera dess eventuella brist på relevans och utveckla det i ljuset av nutida social interaktion. För det är social interaktion som denna, liksom Goffmans tio andra böcker handlar om, i föreliggande bok tolkad i ljuset av ett dramaturgiskt perspektiv. Första upplagan av denna bok gavs alltså ut 1959 och föregicks av en rapportversion publicerad 1956 (Goffman, 1956b)¹ vid University of Edinburgh, där Goffman tillbringade en del av sin doktorandtid. Både rapport och bok bygger på Goffmans doktorsavhandling från 1953 (Goffman, 1953a). Trots att boken har 60 år på nacken är dess tema fortfarande aktuellt, kanske mer aktuellt än någonsin eftersom vi knappast längre kan ta den interaktionsordning som Goffman undersökte för given.

Goffman gjorde inte så mycket mer av sitt dramaturgiska perspektiv efter *The Presentation of Self in Everyday Life*, med undantag för essän ”Role Distance” i boken *Encounters* (Goffman, 1961), kapitlet ”The Theatrical Frame” i boken *Frame Analysis* (Goffman, 1974) och kapitlet ”Gender Display” i *Gender Advertisements* (Goffman, 1976) där Goffman analyserar 500 reklam-bilder för att finna mönster i presentationen av genus.² Goffman

¹ Philip Manning jämför innehållet i rapportversion och bok i *Erving Goffman and modern sociology* (1992).

² En av Goffmans doktorander berättar att grundmaterialet till denna studie bestod av ett antal lådor med ”kvinnotidningar” som Goffman hade köpt på en loppmarknad (Cavan, 2008).

publicerade totalt 48 publikationer,³ bland dem elva böcker som tar olika grepp på social interaktion, såsom dramaturgi, totala institutioner, stigmatisering, rolldistans, interaktionsritualer, spelteori, offentliga platser, gambling, strategisk interaktion, *frame analysis*, genuspresentationer och språk. Samtliga engelska utgåvor av hans böcker och tre av fyra av hans böcker på svenska är i tryck.

Goffman påbörjade sina grundläggande universitetsstudier vid University of Manitoba i Winnipeg 1939 och hans huvudämne var kemi. Efter ett avbrott som anställd vid Kanadas filmstyrelse fortsatte han sina studier och tog 1945 examen med sociologi som huvudämne vid University of Toronto. Samma år blev han antagen som doktorand på sociologiska institutionen vid University of Chicago, tog masterexamen där 1949 och doktorerade 1953 på avhandlingen *Communication conduct in an island community*, vilken bygger på ett fältarbete på Shetlandsöarna. Han var lärare vid Department of Social Anthropology vid University of Edinburgh 1949–1951, samtidigt som nämnda fältarbete gjordes. Goffman arbetade som forskningsassistent 1952–1954 vid University of Chicago i två olika forskningsprojekt, vars ledare var Edward A. Shils respektive E.C. Banfield. Året därpå fick han anställning som gästforskare vid The National Institute of Mental Health i USA och genomförde bland annat ett års dold deltagande observation på ett mentalsjukhus. Herbert Blumer bjöd 1958 in Goffman till sociologiiinstitutionen vid University of California, Berkeley, där Goffman först var lektor, sedan vad vi i Sverige skulle kalla docent och från 1962 professor. Under en period på 1960-talet arbetade han som blackjack-givare på ett kasino i Las Vegas och avancerade också till så kallad *pit boss*. Det påstås att kasinovistelsen var en deltagande observation och den nämns i förbigående i de publikationer där Goffman skriver om

³ En fullständig publikationsförteckning finns här: <http://lup.lub.lu.se/search/ws/files/5499425/2438065>

spelade (Goffman, 1967, 1970 [1969]). Goffman spelade ofta blackjack i Las Vegas och blev polisanmäld för korträknande vid mitten av 1960-talet, vilket också anmäldes till ledningen för Berkeleyuniversitetet. Vidare tillbringade Goffman år 1966 på Harvard Center for International Affairs och utnämndes 1968 till Benjamin Franklin Professor of Anthropology and Sociology vid University of Pennsylvania, där han stannade till sin död 1982. I nekrologen i *Time Magazine* (6 december 1982) beskrivs Goffman som ”oortodox sociolog som i sina provocativa böcker /.../ utvecklade sina något sarkastiska teorier om nutida ritualer, baserade på vardagslivets förbisedda små händelser ...”. I dag är det många, men långt ifrån alla, som instämmer i Fines och Mannings beskrivning av Goffman som:

... den mest betydelsefulla amerikanska socialvetenskapliga teoretikern under 1900-talet: hans verk läses av många och kan fortfarande få tänkandet att ta andra banor inom akademiska discipliner. Hans unika förmåga att skapa innovativa och lämpliga metaforer, tillsammans med förmågan att begreppsliggöra övertygande regelbundenheter i socialt handlande, har givit honom en betydelsefull position i sociologins kanon. Vidare har hans sardoniska outsider-position gjort Goffman populär: en fri teoretiker som kom att exemplifiera det bästa i den sociologiska fantasin. (Fine & Manning, 2003, s. 18, min översättning.)

I Goffman-arkivet⁴ vid University of Nevada, Las Vegas har Dmitri Shalin publicerat mängder av intervjuer där Goffmans bekanta och kollegor återger minnen av honom. Med tanke på att Goffman var väldigt tyst om sitt privatliv – sin backstage för att använda ett av hans begrepp som jag ska återkomma till – kan man i denna minnesbank få spännande inblickar i hans liv.

⁴ <http://cdclv.unlv.edu/ega/>

Goffman studerade interaktionsordningen och framställde den som starkt reglerad av artighet, respekt för den andre och vilja att smälta in snarare än sticka ut. I sin egen sociala interaktion bröt han ofta mot interaktionens normer, vilket det finns en hel del exempel på i Goffman-arkivet.⁵ Låt mig återge ett exempel: När Goffman utnämndes till hedersdoktor vid University of Manitoba 1976 höll han ett tal till de nyutexaminerade studenterna som förmodligen till och med i dag skulle betraktas som ett etiketsbrott på ett svenskt universitet. Det refererades i *Winnipeg Free Press* under rubriken ”Aging idiots’ gloomy world forecast for grads”. Goffman menade att studenterna gick en dyster framtid till mötes, styrda av åldrande idioter i ett samhälle vars sociala krafter ingen verkade förstå sig på. Han gjorde ”förvridna observationer” om bland annat upprörande patriotism och återfall i nationalism i Kanada och konstaterade (som om det skulle vara i dag): ”Vi har uppenbarligen ännu inte lärt oss att göra demokratin säker mot världens inverkan.” Goffman uppmanade också studenterna att förbli klartänkta och nyfikna eftersom ”de enda världar som det står er fria att upptäcka är hjärnans”.

Själv, presentation och vardagsliv

Originaltiteln på denna bok – *The Presentation of Self in Everyday Life* – är uppbyggd av tre begrepp. Först och främst begreppet *self*, själv på svenska. Vad betyder det? Den frågan kan besvaras med referens till olika betydelser och användningar av begreppet eller det Elliot kallar idén om självet:

Ingen idé är mer instabil, flexibel eller smidig i samtida social forskning än självet. Men vad, mer exakt, är

⁵ Se vidare avsnittet ”Bus, humor och lek med gränser mellan bakre och främre region” i Persson (2012b).

självet? Vi har alla en känsla av självidentitet, vi framställer alla själv i vardagslivets ritualer och interagerar med andra själv. Men hur görs självet identiskt med sig själv och varför föredrar vårt samhälle *kontinuitet* när det gäller självet? (Elliott, 2014, s. 15, min översättning)

Självet är således, enligt Elliott, individens ”känsla av självidentitet” vilken individen och hennes omgivning vanligtvis försöker ge en viss kontinuitet över tid, till exempel i berättelser om sig själv. *Self* kan emellertid betyda olika saker inom olika vetenskapliga perspektiv. När en psykolog som Susan Harter skriver om ”the construction of the self” gör hon det inom ramen för ett utvecklingspsykologiskt och sociokulturellt perspektiv och definierar då *self* så här:

Det är viktigt att klargöra hur självet definieras i denna bok. På den mest generella nivån refererar jag till *självrepresentationer*, vilka är attribut och karakteristiker av självet som medvetet erkänns språkligt av individen. Med andra ord: hur beskriver man sig själv? [...] Hur gör vi oss själva till föremål för vår egen reflektion? (Harter, 2012, s. 19–20, min översättning)

Sådan metarefleksion över självet är utmärkande också för Goffmans sociologi. Det betyder emellertid inte att Goffmans perspektiv är psykologiskt, vilket Gergen starkt betonar när han skriver att Goffman ”... har visat den stora potential som ligger i att ta upp frågan om ömsesidigt socialt beroende utan att använda psykologiska förklaringar” (Gergen, 1994, s. 217, min översättning). Gergen skriver också att ömsesidigt beroende handlande – som han beskriver som mellanrummet mellan de handlande individerna – därmed blir centralt. Det var just detta mellanrum som den klassiske amerikanske socialpsykologen George Herbert Mead utforskade i termer av bland annat indi-

viders rollövertagande⁶ och Goffman inspirerades av Mead även om han mycket sällan refererade till honom. Mead hade en helt annan ambition med sin sociologi/socialpsykologi än Goffman. Mead ville vrida socialpsykologin från en förhärskande individualistisk till en mer samhällelig och sociologisk syn med socialfilosofiska drag och formulerade denna bland annat så här:

Individen upplever sig själv som sådan, inte direkt, utan indirekt, från de andra individernas specifika ståndpunkter i samma sociala grupp, eller från den generaliserade ståndpunkten hos den sociala gruppen som helhet till vilken han hör. Ty han ingår i sin egen erfarenhet som ett jag eller individ, inte direkt eller omedelbart, inte genom att bli subjekt för sig själv, utan bara såtillvida han först blir objekt för sig själv, precis som andra individer är objekt för honom eller i hans erfarenhet; och han blir objekt för sig själv endast genom att anta de andra individernas attityder gentemot honom inom en social omgivning eller ett socialt erfarenhets- och beteendesammanhang i vilket både han och de ingår. (Mead, 1976 [1934], s. 111), Mead, Morris, Huebner & Joas 2015 [1934] s. 138)

Mead delar analytiskt upp självet i *I* (jag) och *me* (mig) och Martin Berg beskriver samspelet mellan dessa så här:

... självet är uppbyggt av två oskiljaktiga aspekter som är ständigt försatta i dialog med varandra: jaget och miget. Självets ena aspekt, jaget, vill Mead förstå som det tänkande eller den "reflektiva intelligens" som växer fram i och med

6 Den svenske sociologen Johan Asplund undersökte detta mellanrum och rollövertagandet som fenomen i många av sina texter, t.ex. i den tidiga artikeln "Den symboliska interaktionismens värderingsrelevans" där han skriver: "George Herbert Mead menade att jag blir till, får en identitet, genom att överta andras roller. Men man kan ana att detta bara är halva historien, eller bara halva mekanismen. För att jag skall få en identitet räcker det inte med att jag övertar den andras roll, utan *den andre* måste också överta *min* roll" (Asplund, 1969, s. 23).

att individen blir (själv)medveten. Denna kan betraktas som ett slags självets subjektiva aspekt, som utmärks av ett nyckfullt, kreativt, okontrollerat och impulsivt handlande. Den andra aspekten, miget, bör snarare förstås som en ”konventionell, vanemässig individ” som agerar bärare av den generaliserade andres attityd, eftersom detta ”mig” antas vara grundlagt i en organiserad form av de attityder och roller som en individ övertar genom det sociala samspelet. (Berg, 2013, s. 30)

Meads interaktionistiska syn på individen är en viktig grundval för Goffmans sociologi och det Goffman gör i boken i din hand är att konkretisera interaktionismen genom att utveckla den till ett slags socialt påverkansspel⁷ där intrycksstyrning och definition av situationen är av största vikt för det som i boktiteln kallas ”presentation of self”. Det betyder inte att presentera sig för en annan eller andra i den snäva betydelsen att identifiera sig för en annan, utan snarare att träda fram inför en annan och därmed framställa sig själv inom ramen för den aktuella situation som delas med andra. Det är då inte säkert att det framställda självets överensstämmer med hur det framställs vid andra tillfällen, inför andra publikationer som kan vara både enskilda individer och grupper, eller för att låna några formuleringar av Kivisto och Pittman:

Goffman sätter inte tro till självets i traditionell mening och menar att vi inte kan diskutera människors själv skilda från deras sociala situationer. Goffman gör gällande [...] att självets inte är något som existerar före framställningen av det, utan att det uppstår genom den process varmed det visas upp. (Kivisto & Pittman, 1998, s. 273, min översättning)

7 Om detta påverkansspel tolkat i makttermer, se kapitel 9 ”Interactional power – influencing others by framing social interaction” i boken *Framing Social Interaction. Continuities and cracks in Goffman’s Frame Analysis* (Persson, 2018).

Individen är möjligen densamma från tid till annan men *individens själv* existerar i många versioner beroende på situation och vem/vilka han/hon interagerar med.

Hur ska vi, slutligen, förstå ordet ”vardagsliv” i originaltiteln på hans bok? Jag tror för det första att Goffman knöt an till en vid tidpunkten för bokens publicering aktuell trend som på flera olika sätt betonade vardagslivet i sociologiska studier. För det andra kan en sådan sociologisk inriktning sägas stämma överens med den sociologiska så kallade Chicagoskolan⁸, vilken Goffman var ett slags del av, och som bland annat förmedlade en underifrånsyn på samhället, ofta bryskt realistisk och kritisk till maktens ideologiska föreställningar, starkt skild från den bild av samhället som ofta florerar ”där uppe”. Goffmans perspektiv har mer gemensamt med underifrånsynen än med ovanifrånsynen på samhället och Goffman svarade enligt Winkin dessutom väl mot vad han kallar ”the Chicago habitus”: empiri, humor och empati utan socialarbetarambitioner (Winkin, 1999, s. 34f). Hans bryska realism beskrivs ofta som ”cynism” och Gary Marx (1984) har beskrivit vad han menade var Goffmans allt överskuggande tes: ”Tro inte att världen är som den ser ut att vara”, en ideologikritisk hållning som var apolitisk och riktades åt alla håll och inte endast ”uppåt”. Vi kan, för det tredje, också se Goffmans användning av ordet vardagsliv som ett retoriskt grepp där ”vardagsliv” står för upprepning,

8 Chicagoskolan dateras till början av 1900-talet och förknippas med amerikanska sociologer som Robert Park (Park, 1950) som bl.a. skrev om sociala ritualer, social distans och att förlora ansiktet, William I. Thomas och Dorothy Swaine Thomas (Thomas & Thomas, 1928) som myntade Thomas teorem och Nels Anderson (Anderson, 2008 [1923]). En andra Chicagoskola växte fram under perioden 1945–1965 och förknippas med den stora grupp sociologidoktorander som disputerade vid University of Chicago, bland dem Goffman, Howard Becker (2008) och Dan Lortie (1975) och handledare/lärare som Everett Hughes (1984), Herbert Blumer (1969) och Anselm Strauss (Strauss, 1959). Se vidare kapitel 2 ”Social interaktion och vardagsliv” i boken *Ritualisering och sårbarhet – ansikte mot ansikte med Goffmans perspektiv på social interaktion* (Persson, 2012b).

rutin och liknande. Detta har förmodligen också sin grund i Goffmans fältarbete på Shetlandsön Unst – kallad Dixon i hans doktorsavhandling 1953 – där han under tolv månader ”... försökte spela en vanlig och acceptabel roll i samhällslivet [...] en observant deltagare snarare än en deltagande observatör” (Goffman, 1953a, s. 2, min översättning). Han deltog i så många som möjligt av de olika situationer och praktiker där samhällsmedlemmarna interagerade ansikte mot ansikte: måltider, olika arbeten, skolarbete, dagdriveri (*shop-loitering*), bröllop, fester, sociala arrangemang och begravningar.

En del vardagslivsforskare sätter likhetstecken mellan rutinisering och vardagsliv, vilket naturligtvis är sant, men en del av det som rutiniseras, i synnerhet Goffmans studieobjekt social interaktion, finns inte endast i vardagslivet. Social interaktion finns överallt: i vardagslivet och i annat liv, i politiken, fritiden, skolan och arbetslivet, i hushållstiden och arbetstiden, i institutioner, relationer, studier, kärlek, begravningar och forskning. Social interaktion är helt enkelt en av våra mest frekventa aktiviteter, kanske vanligare än att vara ensam. Jag tror att det är just det som Goffman av och till diskuterar i sitt tal som nybliven ordförande för det amerikanska sociologförbundet 1982, ett tal som han emellertid inte fick möjlighet att hålla eftersom han insjuknade i magcancer och dog i november 1982. Talet publicerades 1983 under rubriken ”The interaction order”, och där definierar Goffman, som så många gånger tidigare, sitt studieobjekt som social interaktion i sociala situationer där två eller flera individer är i varandras omedelbara fysiska närhet. Sedan konstaterar han att denna utgångspunkt, alltså kropp nära kropp, innebär att sociologiska distinktioner mellan landsbygdsliv och urbant liv, mellan familjeliv och offentligt liv samt mellan långvariga intima och flytande opersonliga relationer inte kan upprätthållas när det gäller just social interaktion och fortsätter:

... fotgängares trafikregler kan studeras såväl i kökets trängsel som på livligt trafikerade gator, rättigheter att avbryta andras tal vid frukostar liksom i domstolar, uttryckta ömhetsbetygelser på köpcentra liksom i sovrum. [...] Mitt intresse genom åren har varit att visa att denna ansikte mot ansikte-domän kan studeras på ett analytiskt livskraftigt sätt ... (Goffman, 1983, s. 2, min översättning)

Med stöd av det ovanstående vill jag hävda att när Goffman använde ordet "vardagsliv" gjorde han det inte för att avgränsa en del av verkligheten som skiljer sig från "politiken", "byråkratin" eller något liknande, utan han använde snarare det för oss alla bekanta vardagslivet som en symbol för en värld där det härskar upprepning, förgivettaganden och rutiner och som samtidigt och just därför är sårbar för de minsta rubbningar.

Vad går Goffmans sociologi ut på?

Då och då tar jag vägen förbi lådorna med utgallrade böcker på Sociologiska institutionen i Lund – där jag tidigare arbetade. Det är ett rikt bibliotek av vanligen äldre, ofta oläst och uppenbarligen oönskad litteratur. Jag har aldrig hittat någon av Goffmans elva böcker där. Senast fann jag ett av mina egna alster där, en rapport publicerad 1996 och tyvärr som ny, bevarad i hyllan hos en förmodligen nu pensionerad kollega. Jag fick med mig tre böcker från de utgallrades bibliotek, en av dem var *Vägen in i klassamhället* av Kurt J. Huch som handlar om socialisation i familj och skola. Jag har en vana eller ovana som gör att jag i varje bok som har ett index söker på namnet Goffman, och i Huchs bok hittade jag Goffman på sidan 20 där Huch beskriver olika sätt att studera sociala system genom att fokusera på möjligheter för individer att avvika från rollförväntningar och kollektiva normer och skriver: "Det är för sådana möjligheter till beteende som Erving Goffman infört begreppet 'rolldistans',

som över huvud taget skapar en människas individualitet” (Huch, 1977[1972], s. 20). Som så ofta när det gäller Goffman råder det inte enighet om hans bidrag, vilket kan illustreras med en annan tysk text som är samtida med Huchs och som beskriver fenomenet rolldistans på ett helt annat sätt: ”... ett särskilt raffinerat och farligt slag av mänskligt perspektivbyte” (Ottomeyer, 1978[1977], s. 100). Dessa två tyskar – den första mer empiriskt orienterad och den andre mer styrd av politisk ideologi, men båda i utkanten av den vetenskapliga diskussion om Goffmans sociologi som pågått sedan mitten av 1950-talet – illustrerar vilket stort inflytande Goffmans perspektiv hade redan under hans livstid. Efter hans död har inflytandet ökat successivt och under de senaste 15 åren har konstaterats att han är en av de mest lästa och citerade sociologerna. Detta beror emellertid inte på att han var slätstruken och passade alla, utan snarare på att han var kontroversiell och att hans texter är användbara i många olika sammanhang.

Goffman är en både omstridd och populär sociolog och många andra sociologer hävdar på mer eller mindre goda grunder att Goffman är så vitt skilda saker som Durkheimian, mikro-funktionalist, symbolisk interaktionist, fenomenologisk sociolog, postmodern sociolog, strukturalist, socialkonstruktivist och en del annat. Goffman sade inte mycket om dessa olika försök att definiera honom. I en av mycket få intervjuer (gjord 1980) får Goffman frågan om han är symbolisk interaktionist och svarar:

... jag har aldrig känt att en etikett är nödvändig. Om jag nödvändigtvis ska etiketteras så är jag nog en urban etnograf av Hughes typ. [...] De människor som vanligtvis beskriver sig som symboliska interaktionister [...] är såna som jag, som Fred Davis, Howie Becker, sånt folk. De är i grund och botten sociologer av Hughes slag och de använder en ganska allmängiltig meadsk referensram, i likhet med alla andra från den perioden. (Verhoeven, 1993, s. 318f, min översättning).

I en elva rader lång ”själviografisk skiss” i en antologi publicerad 1957 skriver Goffman om sitt forskningsintresse:

Jag har varit intresserad av sociala möten [*encounters*], de ögonblick då människor kommer in i och blir kvar i varandras omedelbara närhet /.../. Jag är intresserad av hur en individ måste agera för att kommunicera att han är en medlem med gott anseende i en situation, ett samtal eller i ett yrke och jag har bejakat detta intresse under senare år som observatör på ett mentalsjukhus. (Schaffner, 1957, s. 12, min översättning)

Social interaktion var Goffmans studieobjekt och det dramaturgiska perspektiv som han utvecklar i denna bok är en aspekt av hans interaktionism.

Jag läste Erving Goffman för första gången som sociologistudent i slutet av 1970-talet. På den tiden var hans texter inte speciellt populära inom svensk sociologi. Jag kan inte belägga vilken text det var men är nästan övertygad om att det var boken *Totala institutioner* (Goffman, 1973[1961]), den av Goffmans texter som sjöng minst falskt i de radikala 1960- och 70-talen. I Sverige kom den då närmast uteslutande att uppfattas som en kritisk granskning av olika tvångsinstitutioner, i synnerhet mentalsjukhuset, vilket den är men också så mycket mer. Den handlar exempelvis också om de speciella former av motstånd som individer utvecklar inom tvångsinstitutioner. I min doktorsavhandling (Persson, 1991) refererade jag till samma bok men också till boken i din hand. När jag fick en postdoktorsanställning 1997–1999 bestämde jag mig för att undersöka det då synnerligen aktuella fenomenet social kompetens (Persson, 2003[2000]) och Goffman blev en viktig inspirationskälla. Sedan dess har jag läst allt Goffman publicerat och mängder av artiklar och böcker om Goffman och hans sociologiska perspektiv samt publicerat två böcker om hans sociologi: *Ritualisering och sårbar-*

het – ansikte mot ansikte med Goffmans perspektiv på social interaktion (Persson, 2012b) och *Framing Social Interaction. Continuities and Cracks in Goffman's Frame Analysis* (Persson, 2018) och flera artiklar och bokkapitel i ämnet. I det följande ska jag kort beskriva vad Goffmans sociologi går ut på. Läsaren bör tänka på att det finns andra uppfattningar om detta, vilka jag kort beskriver i ovan nämnda bok *Ritualisering och sårbarhet*.

Goffmans övergripande perspektiv: ritualiserad och sårbar interaktionsordning

Det slags vardagliga sociala interaktion som nämnts ovan var Goffmans främsta studieobjekt. Hans sociologi innebar ett utforskande av sociala situationer och där förekommande sociala interaktioner, vilka han försökte förstå – från doktorsavhandlingen 1953 fram till sin död 1982 – som en del av en interaktionsordning. Den ordningen kan beskrivas som ett samspel mellan å ena sidan en ritualiserad social interaktion – i betydelsen upprepad, fast och helig – som å andra sidan samtidigt är sårbar och kan brytas ner av störningar. Börja sjunga nästa gång du åker tåg eller befinner dig på en offentlig plats och notera de andras både besvärade och avvaktande men kanske också roade blickar så förstår du att interaktionsordningen är sårbar och tillfälligt kan sluta fungera. Men den upprättas oftast lika lätt igen av de interagerande – det är oftast tillräckligt att de endast återgår till ”normalläget” för att det som Goffman kallade provisoriskt samförstånd ska återuppstå. Men detta samförstånd har egentligen inget annat ”innehåll” än en ganska ytlig och tillfällig ömsesidig acceptans. Vi kan koppla detta till erkännande som är en het fråga i dag, både inom forskning, vardagsliv och politik. I Heidegrens (Heidegren, 2009) fina bok om i synnerhet Honneths perspektiv på erkännande framställs erkännande som ett resultat av vissa samhälleliga förutsättningar (t.ex. individers rättigheter) och relationer mellan individer (kärlek) samt indi-

viduellt erkännande (uppskattning resp. erkänd individualitet). Mead och Goffman nämns också i sammanhanget eftersom båda kan sägas ha utvecklat perspektiv där erkännande har en plats. Hos Goffman är begreppet erkännande på det hela taget inte centralt, med undantag för i boken *Stigma* (Goffman, 2020) där Goffman beskriver dem som på grund av handikapp och olika avvikelser från det som anses vara normalt inte svarar upp mot samhällets identitetsvärden och därför har svårt att få andras erkännande. Men Goffman intresserar sig även för en annan social interaktionsdynamik där erkännande också skulle kunna ges en roll, fast på ett helt annat sätt. Det handlar då om interaktion med okända andra på offentliga platser, tåg, bussar, stora köpcentra och alla andra platser där okända möts – inte för att de vill mötas, utan därför att de är ute i liknande ärenden och då stöter på okända andra. Dessa kan beskrivas som ”osignifikanta andra” och jämföras med tidigare nämnde Meads signifikanta andra (t.ex. rollförebilder) och den generaliserade andre (ung. samhällets normer internaliserade av individer). Osignifikanta andra erkänner vi när de inte ”sticker ut”, inte kräver vår uppmärksamhet, inte märks etc. Osignifikanta andra ska inte störa, de ska vara ”normala” eller visa upp sig som normala så att vi kan fortsätta med våra inköp i affären, vårt väntande i väntrummet och vårt läsande på bussen eller tåget.

Goffman studerade det för de flesta av oss gemensamma vardagslivet, det som utspelar sig på exempelvis arbetsplatser, tåg, offentliga platser och i skolor. Till det yttre är vardagslivet inte särskilt dramatiskt, men det har sin dramaturgi och det är den som Goffman lyfter fram med sitt så kallade dramaturgiska perspektiv på social interaktion. Begreppen framträdande, roll, främre och bakre region är kanske de som mest uppenbart framställer livet och vardagslivet som drama, men Goffman skapade också en hel rad andra begrepp för att förstå den sociala interaktionens ordning och dramaturgi.

Den rutiniserade sociala interaktionen i vardagslivet tolkade

Goffman som en social interaktionsritual som bygger på respekt för individen som ett närmast heligt objekt. Individer hjälps åt att upprätthålla ett slags balans och stabilitet i sina sociala interaktioner och bidrar därmed på ett icke avsett sätt till att upprätthålla den sociala interaktionsordning som Goffman studerade. Och det är här de behöver och utvecklar en förmåga att samspela med andra som kan variera över tid, med person och med situation men som också har vissa gemensamma drag:

... samhällen överallt – om de skall vara samhällen – måste mobilisera medlemmarna som självreglerande deltagare i sociala sammanträffanden. Ett sätt att mobilisera individen för detta syfte är det rituella. Han får lära sig känslighet i uppfattningen, att förknippa känslor med jaget och låta ansiktet vara uttryck för jaget, att äga stolthet, heder och värdighet, att visa hänsyn, takt och ett visst mått av jämvikt. Dessa är några av de beteendeelement som måste byggas in i personen om han skall vara till praktisk nytta som deltagare i ett samspel ... (Goffman, 1970 [1967], s. 43)

När detta fungerar existerar ett slags balans eller jämvikt som i Goffmans perspektiv alltid framställs som resultat av outtalade överenskommelser mellan de samspelande och som han således kallade provisoriskt samförstånd. Men denna samstämmighet är sårbar. En knappt synlig blinkning som uppfattas av någon annan än den var avsedd för kan exempelvis få förödande konsekvenser för jämvikten i sociala interaktioner som ibland helt kan sättas ur spel. Den kan emellertid i de flesta fall återupprättas lika snabbt.

Jag har i ett annat sammanhang beskrivit detta som att interaktionens ordning kännetecknas av att den står och väger (Persson, 2012b). Två ”krafter” är i arbete: å ena sidan ritualisering och å andra sidan sårbarhet. Dikotomier som ritualisering – sårbarhet är vanliga arbetsredskap inom sociologisk analys, exempelvis *Gemeinschaft* – *Gesellschaft* (Tönnies, 1957), meka-

nisk solidaritet – organisk solidaritet (Durkheim, 1964[1893]) och rationalisering – karisma (Weber, 1977), för att endast nämna tre klassiska. Everett Hughes publicerade 1951 en artikel med titeln ”Mistakes at work”, som kan betyda både misstag på arbetsplatser och misstag i arbete, och hävdade att alla arbeten kan göras till föremål för komparativt studium om man kan utforma en referensram inom vilken de kan jämföras: ”I detta syfte söker vi efter gemensamma teman i mänskligt arbete. Ett sådant tema är rutin och nödläge” (Hughes, 1951, s. 320). Hughes var en av Goffmans lärare under hans doktorandtid i Chicago, och artikeln publicerades samtidigt som Goffman slutförde arbetet med sin doktorsavhandling. Hughes idé kan ha inspirerat Goffman, och steget mellan ”rutin – nödläge” respektive ”ritual – sårbarhet” är inte särskilt långt. Skillnaden är att Goffman med hjälp av Durkheim gör en religionssociologisk tolkning av ”rutin”, som förvandlas till ritual, och därmed förstoras respekten för individen till ett slags sekulär religion, samtidigt som ”nödläge” omtolkas från ett bestämt kristillfälle som uppträder då och då till en ständigt lurande sårbarhet. Men Goffman konstruerade inte endast ett dikotomt analysredskap utan tog också ytterligare ett steg och fokuserade på den sociala interaktionens jämvikt mellan ritualisering och sårbarhet och frågade sig under vilka villkor jämvikten upprätthålls, bryts ner och återupprättas. Jämviktsläget mellan ritualisering och sårbarhet kan beskrivas som i denna bok: provisoriskt samförstånd (se s. 36).

Goffmans metoder

5.30 ringer väckarklockan, jag går upp, bäddar, duschar, tittar i spegeln, klär på mig, hämtar tidningarna. Frukost: ett glas vatten, äppeljuice blandad med yoghurt i glas, två knäckemackor, kaffe och tidningsläsning. Sedan tandborstning, ytterkläder på, ryggsäck på, nycklar, spegel, låsa, är datorn i ryggsäcken?, 25 minuter buss till järnvägsstationen, 30 minuter tåg, köper lunchsallad,

15 minuters promenad till institutionen, startar datorn, toalettbesök, spegel, mejl, utskrifter, sista förberedelserna av dagens möten, handledning och annat. Detta är min morgonrutin eller ritual de dagar jag pendlar till och arbetar i Lund. I dramaturgiska termer talar Goffman också om roll och den liknar rutin och ritual på det sättet att den anvisar ett sätt att handla som kan upprepas om och om igen. Om ritualen bryts tycks hela arbetsdagen bli förvandlad men inte nödvändigtvis till det sämre.

I spegeln, som nämndes ovan då och då, möter jag inte endast mig själv utan också min egen generaliserade bild av de andra och de samhälleliga normer de förmedlar till mig i vår sociala interaktion. Förutom min hustru är de första konkreta människor jag möter andra pendlare – först på bussen, sedan på tåget och under promenaden till institutionen. Jag har inte nödvändigtvis så mycket gemensamt med medresenärerna eftersom vår gemensamma situation nästan alltid består av köer, trängsel och stress. Vi är för det mesta mer konkurrenter än något annat men vi upprätthåller också en interaktionsordning.

De flesta på bussen och tåget är inne i sin egen bubbla med mobiltelefon, dator, tidning eller bok. Några sover, andra arbetar och andra bara sitter, åter andra pendlar i grupp och pratar om jobb, familj och annat. På tåget och under på- och avstigning varseblir vi varandra främst som kroppar och erkänner sällan varandras existens som något annat än just det. Någon gång erkänner vi emellertid varandra som mer än enbart kroppar och det kan då ske genom både språklig och kroppsspråklig kommunikation – ett tack, en blick, en klapp på axeln, en tillrättavisning i tågets tysta avdelning, en blinkning, ett erbjudande om sittplats, en nick, en hjälpande hand. Ett leende besvaras ibland med ett leende, ibland med en nedslagen blick. Den ordning vi etablerar fungerar, men spänningar lurar under ytan och gör ordningen sårbar.

Många på tåget tycks mig alltmer robotlika, de tränger sig utan ursäkt och snart gör jag det också, de stirrar oavvänt på jakt

efter sista lediga stolen i denna mycket konkreta hushållning med knappa resurser. Håller en annan interaktionsordning på att etablera sig i tågets trängsel? Inom resenärerna – i alla fall denne resenär – pågår ett lågintensivt utforskande av de andra, deras utseende, kläder, dofter, samtal, relationer – som kan öka i intensitet om något ovanligt inträffar och bryter ordningen. Några hostar intensivt, snörvlar, pratar högt, blottar sitt privatliv i mobilsamtalet, någon annan försöker tysta ett skrikande spädbarn. De allra flesta avviker emellertid inte från rutinen, de syns men vill kanske helst bara smälta in. För en stund har merparten av oss samma mål: att få en sittplats, komma fram i tid och detta så smidigt som möjligt. I just dessa avseenden samarbetar vi men utan att erkänna detta som samarbete. I situationer som dessa – som vi också kan möta på arbetsplatser, skolor, gator och torg, affärscentra – är den sociala interaktionen ofta anonym och vi styr de andras intryck genom att försöka presentera oss som normala, vi gör en normalitetsuppvisning för att andra inte ska lägga märke till oss på ett utpekande sätt. I andra sociala situationer – bland vänner, i familjen, i kretsen av kollegor – kan våra självpresentationer mycket väl också handla om att visa upp oss som mindre normala: litet bättre än kollegorna på arbetsplatsen, mer speciella än andra närvarande, kunnigare, förmögnare, fattigare och så vidare. Vi är på många sätt som andra men kan också bli något annat.

Observation, frame analysis och begreppsbildning

Pendlingssituationen ovan kunde ha varit ett av Goffmans studieobjekt. Han skrev mycket litet om sitt sätt att arbeta som forskare, sina metoder, och i just det avseendet är han möjligen ingen bra forskningsetisk förebild för dagens forskare eller så är han just det om man betänker att forskningsetik mer och mer verkar användas av myndigheter för att styra forskning (se vidare Persson 2012b s. 330 ff.). Några av hans studier bygger på

deltagande observationer, men hans sätt att göra dem stämmer inte riktigt överens med någon av Golds (1958) fyra renodlade observatörsroller. Goffman beskrev sig som "... observant deltagare, snarare än en deltagande observatör" (Goffman, 1953a, s. 2) och hans observationsteknik är kanske mer lik antropologens än sociologens. Han gjorde observationer inom ramen för sina studier av det sociala interaktionslivet på bland annat Shetlandsön Unst, på ett mentalsjukhus i Washington DC och i spelhålor i Las Vegas. Med observation menade Goffman en metod med vars hjälp man genererar data genom att:

... underkasta sig själv, sin egen kropp, personlighet och sociala situation, de tillfälligheter som påverkar en uppsättning individer [...]. Så att man är nära individerna när de hanterar det livet gör med dem. [...] När du gör det är standardtekniken att underkasta sig de observerades livsvillkor, vilket betyder att trots att du kan gå ur situationen när som helst så ska du agera som om denna möjlighet inte fanns och försöka acceptera alla de önskvärda och icke önskvärda saker som utgör deras liv. (Goffman, 1989, s. 125, min översättning)

För Goffman tycks observation ha varit delad erfarenhet. Han var dessutom skeptisk till intervjun som forskningsmetod och i en intervju (!?) gör han en kritisk reflektion över intervjumetoden: "Vad en individ säger att han gör eller vad han tycker om det han gör har ofta mycket liten relevans för vad han faktisk gör" (Verhoeven, 1993, s. 322, min översättning). Kritiken av intervjun är, kan man säga, en bekräftelse av att Goffman just tar det perspektiv han anlägger på social interaktion i denna bok på allvar. Någon gång gjorde Goffman ändå intervjuer, till exempel i en tidig studie av bensinstationsföreståndare, deras arbete och spänningar mellan olika roller i arbetet (Goffman, 1953b).

Goffman har kritiserats för att vara alltför tystlåten när det gäller vetenskaplig metod och det är en rättvis kritik i så måtto

att det inte finns några omfattande metodresonemang i hans böcker och artiklar. I en nyligen gjord studie av Goffmans bok *Frame Analysis* har jag emellertid visat att när det gäller analys av insamlade observations- och textmaterial finns metodmässig kontinuitet över tid i Goffmans analyser. Med stöd av Goffmans texter pekar jag på fyra återkommande drag i hans analyser av social interaktion i olika sammanhang:

1. **styrande mekanismer**, vilka här får utgöra ett samlingsbegrepp för regler, normer, normativa förväntningar, konventioner, rutiner, ritualer, roller, regelbundenheter, institutioner, ordningar etc. som är eller kan vara handlingsdirigerande och påverkar frihetsgraderna för individers handlande i situationer där de interagerar med andra
2. **situationen** eller, med andra ord, den rumsliga avgränsningen av interaktionen
3. **görandet av interaktionen** samt
4. **interaktionens och situationens dynamik** – med dynamik avses då ett slags kraftlära som handlar om hur enheter (t.ex. individer, grupper, organisationer) inom ett sammanhållet rum påverkar varandra på en rad olika sätt, till exempel samverkar, hamnar i spänningar och konflikt, finns sida vid sida men är indifferent, är involverade i samspel som kan ge upphov till såväl avsedda som icke-avsedda konsekvenser etc. Interaktionssammanhangets dynamik är det förnuft eller, annorlunda uttryckt, den faktiska *frame* (inramning) som blir en följd av mötet mellan styrande mekanismer och själva görandet av interaktionen inom den förhandenvarande situationen. Se vidare Persson (2018) s. 68–69.

Goffmans främsta arbetsmetod var emellertid begreppsbildning. Han skapade minst 900 begrepp enligt en undersökning gjord 1980 av sociologen Susan Birrell (enligt Williams, 1988, s. 88).

De begrepp han skapade kunde vara både beskrivande och teoretiska. Ska man förstå Goffmans sociologi måste man således förstå hans begrepp. Många av dessa begrepp är knivskarpa och användes av Goffman både för att systematisera, analysera och tolka material som för det mesta bestod av observations- och textdata. I det följande ska jag presentera några centrala begrepp i föreliggande bok.

Några av Goffmans dramaturgiska begrepp

Goffman utvecklar vad han kallar ett dramaturgiskt perspektiv på social interaktion, vilket betyder att han använder metaforer från teaterns värld för att förstå social interaktion i andra sammanhang. Goffman menade att det perspektivet kan komplettera fyra andra perspektiv som används för att se och studera ”sociala inrättningar” (t.ex. institutioner och organisationer): ett tekniskt perspektiv som betonar effektivitet, ett politiskt som lägger störst vikt vid social kontroll och makt, ett strukturellt som framhäver mönster i sociala relationer och fördelning av social status i samhället och slutligen ett kulturellt perspektiv som fokuserar på moral, seder och bruk etc.

Goffmans dramaturgiska perspektiv vilar på två existentiella förutsättningar. Vi delar, för det första, alltid social situation med andra individer och om vi är ensamma kan vi dela situation med andra i tanken genom att föreställa oss hur andra skulle ha tänkt och gjort i den aktuella situationen. Vi saknar, för det andra, en alltigenom tillförlitlig kunskap om dem vi delar social situation med, men vi väljer nästan alltid att lita på dem. Goffman förvandlar dessa existentiella förutsättningar till två kunskapsproblem: definition av situationen respektive social information. Individer behöver kunna definiera och hantera situationer som delas med andra. Individer behöver också kunna läsa situationen och de andra i situationen – samla in social

information – för att övertyga sig om att situationen och de andra är som den/de ser ut att vara.

I det följande ska jag presentera en del av de begrepp Goffman använder i denna bok för att utveckla det dramaturgiska perspektivet.

Intrycksstyrning, utsända och överförda uttryck

Intrycksstyrning (*impression management*) är både bokens kärnbegrepp, studieobjekt och vad den ytterst handlar om. Med utgångspunkt från ett dramaturgiskt perspektiv eller, annorlunda uttryckt, teaterföreställningens perspektiv framställer Goffman den sociala interaktionen mellan individer som ett informationsspel: "... en potentiellt ändlös cykel av hemlighållanden, upptäckter, falska avslöjanden och återupptäckter" (se s. 57). Intrycksstyrning innebär att interagerande individer försöker styra de intryck de gör på varandra. Detta kräver kontroll över de uttryck man ger ifrån sig och Goffman skiljer mellan två slags uttryck: utsända respektive överförda uttryck. De utsända uttrycken har vi för det mesta större kontroll över än de överförda, Goffman beskriver denna skillnad genom att understryka att vi inte kan sluta att överföra uttryck – så länge vi är i närheten av andra överför vi uttryck men vi sänder inte nödvändigtvis ut uttryck. Ett leende under ett samtal med en annan individ är ett utsänt uttryck, medan ett okontrollerat skrattanfall är ett överfört uttryck. Utsända uttryck är med andra ord en del av själva intrycksstyrningen, vilket inte överförda uttryck är på samma självklara sätt eftersom de i de allra flesta fall inte är överlagda, utan de kan snarare representera brist på kontroll av intrycksstyrningen.

Omslagsbilden på bokens framsida, liksom på omslaget till första upplagan av *The Presentation of Self in Everyday Life* 1959, illustrerar bokens viktigaste begrepp: intrycksstyrning. På bilden ser vi två synnerligen välklädda societetsdamer, Mrs. George

Washington Kavenaugh och Lady Decies som båda var kända för sitt frikostiga stöd till olika kulturinstitutioner, och en inte fullt så välklädd kvinna som betraktar dem. Bilden heter *The Critic* och är tagen 1943 av den kände fotografen Arthur Fellig (Weegee kallad) och illustrerar väl ett allmänsociologiskt budskap om klasskillnader. Det påstås att bilden användes i psykologisk krigsföring av tyskarna i slaget om Anzio i Italien 1944. Flygblad med bilden släpptes från flygplan ned över de skyttegravar där de amerikanska soldaterna befann sig och följande text hade tillfogats bilden: ”Soldater! Är det detta ni slåss för?”. En annan tolkning som lanserats är att den mindre välklädda kvinnan är kritikern som betraktar societetsdamerna.

Bildens tillkomsthistoria ger emellertid användningen av den på omslaget till just Goffmans bok ytterligare dimensioner. Bilden är nämligen arrangerad, i alla fall enligt fotografens assistent som avslöjade detta först 1996. De välklädda damerna kom förvisso ut från limousiner på väg till en jubileumspremiär på The Metropolitan Opera i New York, men den mindre välklädda kvinnan hade fotografen Weegees assistent hämtat på hennes stammar och bjudit henne på så mycket vin att hon knappt kunde stå själv. Assistenten höll kvinnan så att hon inte skulle falla och exakt när societetsdamerna passerade och efter signal från fotografen, släppte han taget och Weegee var beredd med kameran. Det blev hans mest kända bild och han medgav aldrig att den var arrangerad, utan sa att han upptäckte den berusade kvinnan först när han redigerade bilden. Vi vet inte om Goffman eller någon annan som valde bilden till omslaget kände till dess tillkomsthistoria. Bättre bild får man dock leta efter för att illustrera det mångfasetterade fenomenet intrycksstyrning: societetsdamerna styr uppenbart intryck genom sin omsorgsfullt utvalda och sammansatta utstyrsel, den fattiga och berusade kvinnan är en icke-person i den aktuella situationen och behöver som sådan inte styra intryck, fotografen styr intryck genom att fotografera societetsdamerna, genom att fotografera

dem tillsammans med en fattig kvinna, genom att döpa bilden till *The Critic* och genom att eventuellt arrangera bilden.

Definition av situationen

Detta begrepp har inte skapats av Goffman, utan har funnits i amerikansk sociologi sedan tidigt 1900-tal och utvecklades och presenterades av Thomas och Znaniecki i boken *The Polish Peasant in Europe and America* (Thomas & Znaniecki, 1918). Situationer inom vilka individer interagerar – i en affär, skolklass, fabrik, familj, på ett torg, i ett tåg och så vidare – kan definieras oberoende av enskilda individers syn på situationen eller vara beroende av just individens syn. Utsagan ”detta tåg är fyllt av människor” kan vara en definition av situationen som är oberoende av enskilda individers definitioner, medan en subjektiv definition snarare handlar om den mening individerna ger situationen, till exempel ”denna trängsel står jag inte ut med”. Goffman ser ”definition av situationen” som en viktig del av intrycksstyrningen då just den definitionen påverkar hur individer (och andra aktörer) agerar och interagerar inom situationens ram. Definitionen av situationen är vad intrycksstyrningen ofta syftar till att påverka.

Främre och bakre region samt utsidan

Goffman drar ett radikalt streck som delar den sociala världen i platser där individen är varsebliven av andra och platser där individen inte är det. Front (fasad, främre region) är den del av framträdandet som iscensätts för att avsiktligt definiera den situation som delas med andra. Backstage (bakom kulisserna, bakre region) är den plats där ”... det anses som en självfallen sak att medvetet bestrida det intryck som frammanats i framträdandet” (se s. 176). Dessa begrepp beskriver således ett slags intrycksstyrningens geografi eller rumslighet. I den främre regionen är individen sedd, hörd, ja varsebliven på alla möjliga sätt av andra och den kan

liknas vid teaterns scen. Den bakre regionen svarar mot platser som på teatern brukar kallas bakom kulisserna, där individen inte är sedd av dem som ser henne/honom i den främre regionen. Förutom dessa två finns också ett slags restkategori som Goffman kallar utsidan, där vi finner de utomstående, de som över huvud taget inte är berörda av det som sker i de främre och bakre regioner som definierar ett framträdande.

Den här boken gavs ut för mer än 60 år sedan och det märks inte endast på språket och uttryck som vi inte använder i dag, utan också på Goffmans beskrivning av interaktionsordningen. Då var uppdelningen i front- och backstage på många sätt annorlunda än den är i dag. Detta blir inte minst synligt i olika senmoderna medier, till exempel sociala medier där uppvisningen av vad som sker backstage närmast blivit regel, till exempel uppvisning av den nyfödda bebisen, ibland till och med förlossningen, vad som ska ätas till middag, kompisgänget på fyllan och annat. Detta betyder inte att backstage numera saknas, utan snarare att gränsen mellan front- och backstage dras på ett annat sätt i dag än på 1950-talet. Interaktionsordningen har genomgått en radikal förändring. Se vidare Persson (2001) och (2012a).

Framträdande

Goffman definierar *performance* eller framträdande som ”den samlade aktiviteten hos en viss deltagare vid ett givet tillfälle som tjänar till att på ett eller annat sätt påverka någon av de andra deltagarna” (se s. 65). *Performance* är enligt denna tidiga definition och i interaktionssammanhanget detsamma som individens intrycksstyrande aktivitet. Om vi jämför Goffmans användning av begreppet med Judith Butlers (Butler, 2007[1999]), använder Goffman det ofta mot bakgrund av en uppdelning i funktionellt och expressivt, medan Butler använder begreppet mot bakgrund av skillnaden mellan essens och konstruktion. Båda argumenterar vidare mot något annat:

mot, för att sammanfatta, uppfattningar om att performance endast är görande i förhållande till funktion (Goffman) eller essens (Butler). Båda är skeptiska till att individens identitet är något inre och konstant på mer eller mindre starkt formulerade ontologiska grunder. I stället hävdar de att identiteten uppstår och utvecklas i ett samspel mellan individen och omgivningen. Goffman formulerar detta så här:

I den här rapporten har det framställda jaget betraktats som ett slags bild, vanligtvis en förtjänstfull sådan, som individen i sitt framträdande på scenen och i sin rollgestaltning söker förmå andra att göra sig av honom. Medan bilden hålls vid liv *visavi* individen, så att han tillskrivs ett jag, härleder sig emellertid själva detta jag inte från dess innehavare, utan från hela scenen för hans aktivitet, där det frambringas av de egenskaper hos lokala händelser som gör dem tydbara för vittnen. En korrekt iscensatt och framställd scen får publiken att tillerkänna en rollgestalt ett jag, men detta tillerkännande – detta jag – är en *produkt* av en scen som spelas upp, inte en *orsak* till den. Jaget som framställd rollgestaltning är alltså inte ett organiskt ting på en specifik plats, vars öde är att födas, utvecklas och dö, utan en dramatisk effekt av en framställd scen, och den stora frågan, det som allting kommer an på, är huruvida jaget anses trovärdigt eller väcker misstro (se s. 337).

Ritual, rutin och roll

Goffman intresserade sig för interaktionsordningens både tröga och flyktiga element. Ritual och rutin kan sägas tillhöra de mer tröga elementen därför att individen kan låta sig omslutas av och låta rutinen eller ritualen ta över handlandet, medan intrycksstyrningen kanske tillhör de mer flyktiga av interaktionsordningens element. Goffman använder knappt begreppet ritual i

denna bok, men beskriver interaktion individer emellan på ett sätt som känns igen från de av hans texter där begreppet ritual används (Goffman, 1955, 1956a, 1971, 1981), till exempel så här:

... varje definition av situationen som läggs fram /.../ har en utpräglad moralisk karaktär. Det är denna moraliska karaktär av de framlagda bilderna som vi främst kommer att befatta oss med i den här rapporten. Samhället är organiserat efter den principen att varje individ som besitter vissa sociala egenskaper har en moralisk rätt att vänta sig att andra ska värdera och behandla honom på ett tillbörligt sätt. Till den principen är en annan princip knuten, nämligen att en individ som underförstått eller uttryckligt låter förstå att han har vissa sociala egenskaper också bör vara den han utger sig för att vara (se s. 62).

De rituella elementen är här dels respekten för individen, dels att individen ska vara trogen den framställning han/hon gör av sig själv. Rutin beskrivs som ”i förväg fastställda handlingsmönster”, medan Goffman definierar roll som fastställda handlingsmönster som kan spelas upp vid olika tillfällen. Roll placeras på sätt och vis mellan interaktionsordningens tröga och flyktiga inslag och i andra texter utvecklade Goffman begrepp för att fånga den varierande karaktär som rollen, eller snarare individers användning av den, besitter. I den fascinerande essän *Role Distance* placerar Goffman rollgestaltning på ett kontinuum vars ändpunkter är rollomfamning och rolldistans:

Att omfamna en roll är att helt försvinna i det själv som situationen ställer till förfogande, att helt bli sedd sådan som rollen visar upp en och att visa acceptans av rollen. Att omfamna rollen är att bli omfamnad av den.
(Goffman, 1961, s. 106, min översättning)

Rolldistans handlar i stället om att den som gestaltar rollen markerar att hon/han inte helt är sådan som rollen antyder, att medvetet eller omedvetet ”slå in en kil mellan individen och hans roll, mellan göra och vara” (Goffman, 1961, s. 107, min översättning). Vi kan alltså tänka oss att en individ kan bli helt omfamnad av till exempel studentrollen och spela upp alla dess signifikativa drag inför andra studenter och lärare vid universitetet. Hemma kan studenten i fråga å andra sidan distansera sig från rollen inför till exempel vänner som inte är studenter. För att få grepp om sådana fall utvecklar Goffman begreppen tro på rollen – som är ett uppriktigt framträdande – respektive att inte tro på rollen eller det cyniska framträdandet.

Intrycksstyrningstekniker: dramaturgisk lojalitet, disciplin och försiktighet

Intrycksstyrning kan utövas av såväl individer som grupper men det kan förmodas att gruppframträdanden kräver större mått av samordning mellan de framträdande, varför intrycksstyrningens sårbarhet då också är större. Intrycksstyrningen är utsatt för störningar av olika slag, till exempel oavsiktliga gester, felsteg och ”olägligt intrång”. Goffman frågar därför: Hur upprätthålla balans mellan ”framgångsrik rollframställning” och störningar? Svaret på frågan är tre intrycksstyrningstekniker:

Dramaturgisk lojalitet: att vara lojal mot det intryck av sig själv och/eller situationen som den/de framträdande vill ge.

Dramaturgisk disciplin: att även när man rycks med av sitt eget framträdande måste en del av en själv kontrollera att framträdandet går hem.

Dramaturgisk försiktighet: att skydda framträdandet före och efter genom att inte avslöja saker för publiken som kan skada bilden av framträdandet.

Taktfull ouppmärksamhet

Begreppet taktfull ouppmärksamhet, *tactful inattention* på engelska, används inte speciellt ofta i denna bok och Goffman kopplar det bland annat till tjänstefolk som väljer att inte se opassande görande hos dem de tjänar. Begreppet är en föregångare till begreppet *civil inattention* som reds ut noggrant i boken *Behavior in Public Places* (Goffman, 1963, s. 83–88). Begreppet betyder hänsynsfull ouppmärksamhet och svarar bland annat mot ett särskilt ögon- eller blickarbete som okända utövar på till exempel offentliga platser: först snabbt svepa över den andre med blicken och därefter slå ner blicken för att visa att den andre inte är föremål för speciellt intresse. Lyn Lofland beskriver den hänsynsfulla ouppmärksamhetens sociala samspel på ett spännande sätt:

Hänsynsfull ouppmärksamhet medger närvaro utan blandning, uppmärksamhet utan ianspråktagande, tillmötesgående utan konversation. [...] Hänsynsfull ouppmärksamhet antyder att när människor i det offentliga verkar ignorera varandra, gör de det inte på grund av psykisk nöd utan av rituell aktning ... (Lofland, 1998, s. 30)

I föreliggande bok kopplas begreppet också till teatern och att publiken där kan ha överseende med skådespelares misstag och därmed hjälper skådespelet att gå hem. I vardaglig interaktion kan sådan hjälpsamhet också iaktas.

Provisoriskt samförstånd

Provisoriskt samförstånd, *working consensus* i den engelska utgåvan av boken, är ett jämviktsläge mellan socialt interagerande individer. Det är en tillfällig konsensus kring att alternativet till jämviktsläget är värre. I sin doktorsavhandling klargör Goffman

att han inte ser social interaktion som en ”scen av harmoni”, utan snarare som ett arrangemang för att ”utöva ett kallt krig” (Goffman, 1953a, s. 40).

Vara som andra och bli något annat

Titeln på denna inledning – *Vara som andra och bli något annat* – är ett försök att beskriva ett återkommande tema i Goffmans texter. Vara som andra innebär att individer som interagerar med varandra styrs av vad som kan kallas styrande mekanismer som exempelvis normer, uppfostran, regler, utbildning, vanor, moden, lagar, skamkänslor, förväntningar, maktutövning och andra. Detta gör dem lika varandra i fråga om hur de organiserar sin vardag, hur de interagerar, hur de visar upp sig när de möter andra och vad de döljer för andra. Vardagen med sina rutiner och ritualer och arbetslivet med sina roller kan få illustrera detta. Om vi skulle nöja oss med dessa styrande mekanismer skulle Goffmans sociologi vara ett slags funktionalistisk mikrosociologi, till sin princip lik Parsons funktionalistiska makrosociologi⁹, men Goffman beaktade också olika former av styrande mekanismer som utgör motstånd mot ordningen. Bli något annat innebär hos Goffman att individen som interagerar med andra kan förvandla sig och delade situationer genom intrycksstyrning, rolltagande, döljande av stigma (stigmastyrning), ansiktsarbete, rolldistans, rollomfamning, interaktionsritualer, *framing* för att bara nämna några. Dessa processer av skapande av likhet och annanhet inom social interaktion är ett av Goffmans studieobjekt.

Goffmans sociologi är således inte en teori om samhället och inte heller en teori om individen, utan en teori om eller ett perspektiv på en social interaktionsordning som vetter mot både

9 Vilket t.ex. Asplund hävdade när han i mitt tycke inte helt rättvist beskrev Goffman som ”Å ena sidan /.../ en cynisk sedeskildrare, å andra sidan /.../ en den bestående ordningens officiant” (Asplund, 1980, s. 121).

individ och samhälle. Han undvek för det mesta att ta ställning mellan ett mer strukturalistiskt och ett mer voluntaristiskt synsätt inom sociologin. I Goffmans sociologi är alltid samhället och "de andra" närvarande i form av styrande mekanismer som gör individer mer lika varandra men också genererar motstånd som kan skapa olikhet. Detta tar sig bland annat uttryck som ett ständigt anpassningstryck på individen, ett socialt tvång eller tryck som individer bidrar till att upprätthålla i den mån de anpassar sig till det, ibland försöker motstå och ibland spelar anpassade till. Det är just mångdimensionaliteten som är utmärkande för Goffmans perspektiv, och vi kan finna många beskrivningar av detta i hans texter, till exempel nedanstående i essän *Role Distance*:

... individen måste ses som någon som organiserar sitt expressiva, situationella beteende i relation till situerade aktivitetsroller, men medan han gör det används de medel som står till buds för att introducera ett spelrum av frihet och handlingsutrymme, av uttrycklig disidentifikation mellan honom själv och det själv som situationen erbjuder. Istället för att starta med en föreställning om en definition av situationen måste vi börja med idén att en särskild definition har kontroll över situationen och så länge denna kontroll inte är öppet hotad eller uppenbart förkastad, kan mycket motaktivitet vara möjlig. (Goffman, 1961, s. 132f, min översättning)

I anslutning till detta beskriver Goffman interaktionssammanhanget som en

... arena där individen konstant vrider, vänder och skruvar sig, även när han tillåter sig att ryckas med av den kontrollerande definitionen av situationen. Den bild av individen som framträder är bilden av en jonglör som syntetiserar, anpassar och

blidkar, som uppfyller en funktion samtidigt som han uppenbarligen är engagerad i en annan ... (Goffman, 1961, s. 139, min översättning)

Det definierande temat i föreliggande bok är intrycksstyrning och den innebär att aktörer, såväl individer som organisationer, försöker och ofta kan styra andras intryck av sig själv. Graden av intrycksstyrning kan variera från vardagens små utsmyckningar av sig själv i interaktioner med andra, till personer som på sin ålders höst skapat en kanske alltför sammanhängande berättelse om sitt liv, över sol-och-vårare till bedragare i storformat, som exempelvis en kirurg utrustad med livsfarliga plaststrupar. Intrycksstyrning kan vara ett sätt att bli något annat, ett sätt att performera sig själv eller ta en eller annan roll. Men Goffman pekar också på att *situationen* kan bli något annat genom att exempelvis de däri interagerande individerna definierar om den inramning (*frame*) som definierar och styr den aktuella situationens dynamik. Exempel på sådana nyansförskjutningar är övergångar från att göra något på allvar till på låtsas eller från uppvärmning till tävling och en rad andra som Goffman beskriver så här:

Mitt syfte är dels att försöka frilägga några av de grundläggande ramverk som finns i vårt samhälle för att begripa skeenden, dels att analysera den sårbarhet som präglar dem. Jag börjar med det faktum att det som från en individs utgångspunkt kan framstå som det som verkligen sker, i verkligheten kan vara ett skämt, en dröm, en olycka, ett misstag, ett missförstånd, en illusion, ett teaterframträdande och så vidare. (Goffman, 1974, s. 10, min översättning)

Hur ska man förstå det energiska intresse som Goffman visade för fenomenen ”vara som andra” och ”bli något annat”? Svaret kan endast bli en spekulatation där Goffmans sociala förvandling

från son i en rysk-judisk invandrarfamilj i 1920-talets Kanada till en av USA:s, kanske världens, främsta sociologer bör ha haft betydelse. Denna sociala mobilitet kan vara en förklaring till hans roll som motsägelsefull outsider. Men till det svaret måste nog också fogas betydelsen av det amerikanska samhälle som Goffman kom att göra karriär i efter att han blev doktorand vid University of Chicago vid mitten av 1940-talet, professor vid University of California, Berkeley på 1960-talet och professor vid University of Pennsylvania i slutet av 1960-talet fram till sin död 1982.

Goffman disputerade 1953 och hans avhandling var en studie av kommunikation och social interaktion på den avlägset belägna Shetlandsön Unst där invånarna livnärde sig på jordbruk och fiske. Där gjorde Goffman en etnografisk studie av öns sociala interaktionsliv under tolv månader. Avhandlingen omarbetades efter disputationen till en rapport som publicerades 1956 och till denna bok 1959. Skillnaderna mellan avhandling och bok är stora, båda handlar om social interaktion men i boken renodlar Goffman studiet av intrycksstyrning i termer av självframställning, performance och definition av situationen.

Det samhälle som Goffman befinner sig i när denna bok växer fram är ett amerikanskt efterkrigssamhälle där andra världskriget (1939–1945), med 45–60 miljoner döda i kriget och 6 miljoner mördade under förintelsen, har övergått till ett ”kallt krig” som präglas av kärnvapenkapprustning mellan supermakterna USA och Sovjetunionen. Existentiellt blandas nu krigets och förintelsens fasa med atombombsrädsla, samtidigt som USA i konkurrens med Sovjetunionen intar positionen som den dominerande supermakten och som kulturell förebild för snart hela världen i fråga om marknadsekonomi, karriärtänkande, ungdomskultur, högre utbildning, livsstil, konsumtion, musik, kläder, self-made men (och en och annan kvinna), tv, familjeliv och mycket annat. Invandringen är omfattande och präglar inte minst Chicago där Goffman levde under 1950-

talet. Invandringen i sig var en förvandling från liv i bland annat europeiska klassamhällen till USA som ett möjligheternas samhälle. Samtidigt härskar rasdiskriminering, våld, fattigdom och kommunistkräck.

Intrycksstyrning och definition av situationen blir vardagsliv i detta sammansatta efterkrigssamhälle. Tänk på 1950-talets amerikanare – den överdådiga, storvulna, vräkiga, bensintörstande amerikanska bilen som fortfarande drar blickar till sig när grånade raggare med barnbarnen i baksätet glider omkring i svenska småstäder. Det är *impression management* om något, en plåtidentitet lika gångbar som en alltmer urvattnad adelstitel.

Att träda ut ur gruppen och bli något annat när man förväntas vara som andra är ett drag som förenar en rad olika skeenden och fenomen i det amerikanska efterkrigssamhället men också det motsatta: att fortsätta vara som andra medan förväntningarna om att bli något annat sakta tynar bort eller håller en i ett allt mer desperat grepp. Individens liksom situationen kunde vara lika och bli något annat och Goffman fångar likheten och annatblivandet i sina studier. De vardagliga mikroförvandlingarna av individer och situationer är på många sätt Goffmans grundläggande tankefigur och den lever vidare i dagens samhällen i en alltmer mångfacetterad forskning om social interaktionsordning och intrycksstyrning.

Referenser

- Anderson, N. (2008). *Hobon: en sociologisk studie av den hemlöse mannen*. Malmö: Égalité.
- Asplund, J. (1969). Den symboliska interaktionismens värderingsrelevans. *Sociologisk Forskning*, 1969(1), 1–26.
- Asplund, J. (1980). *Socialpsykologiska studier*. Stockholm: AWE/Geber.
- Becker, H. S. (2008) *Tricks of the trade: yrkesknepp för samhällsvetare*. Malmö: Liber.
- Berg, M. (2013). George Herbert Mead. I: H. Stenberg & B. Isenberg (red.), *Relationell socialpsykologi: klassiska och samtida teorier* (s. 16–34). Stockholm: Liber.

- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: perspective and method*.
 Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Butler, J. (2007[1999]). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*.
 Göteborg: Daidalos.
- Cavan, S. (2008). Remembering Erving Goffman. Hämtad 2019-10-12,
 from University of Nevada, Las Vegas.
- Durkheim, E. (1964[1893]). *The division of labor in society*. New York:
 Free Press.
- Elliott, A. (2014). *Concepts of the self*. Cambridge: Polity.
- Fine, G. A. & Manning, P. (2003). Erving Goffman. I: G. Ritzer (red.),
The Blackwell companion to major contemporary social theorists (online)
 (s. 34–62). Oxford: Blackwell.
- Fine, G. A. & Smith, G. W. H. (2000). *Erving Goffman*. Vol. 1–4.
 London: SAGE.
- Gergen, K. J. (1994). *Realities and relationships: soundings in social construc-
 tion*. Cambridge: Harvard University Press.
- Goffman, E. (1953a). *Communication conduct in an island community*
 (PhD Thesis). Chicago: Department of Sociology, University of
 Chicago.
- Goffman, E. (1953b). *The service station dealer: The man and his work*.
 Chicago: Social Research Inc.
- Goffman, E. (1955). On face-work: an analysis of ritual elements in social
 interaction. *Psychiatry*, 18(3), 213–231.
- Goffman, E. (1956a). The Nature of Deference and Demeanor. *American
 Anthropologist*, 58(3), 473–502.
- Goffman, E. (1956b). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Edinburgh:
 University of Edinburgh Social Sciences Research Centre.
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York:
 Anchor Books.
- Goffman, E. (1961). *Encounters: two studies in the sociology of interaction*.
 Indianapolis, Ind.: The Bobbs-Merrill Company, Inc.
- Goffman, E. (1963). *Behavior in public places: notes on the social organization
 of gatherings*. New York: The Free Press.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual: essays on face-to-face behavior*.
 New York: Anchor Books.
- Goffman, E. (1970 [1967]). *När människor möts*. Stockholm:
 Aldus/Bonnier.
- Goffman, E. (1970 [1969]). *Strategic interaction*. Oxford: Basil Blackwell.
- Goffman, E. (1971). *Relations in public: microstudies of the public order*.
 New York: Basic Books.
- Goffman, E. (1973[1961]). *Totala institutioner: fyra essäer om anstaltslivets
 sociala villkor*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. New York: Harper and Row.
- Goffman, E. (1974 [1959]). *Jaget och maskerna: en studie i vardagslivets dramatik*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Goffman, E. (1976). Gender advertisements. *Studies in the Anthropology of Visual Communication*, 3(2), 65–154.
- Goffman, E. (1981). *Forms of talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania.
- Goffman, E. (1983). The Interaction Order: American Sociological Association, 1982 Presidential Address. *American Sociological Review*, 48(1), 1–17.
- Goffman, E. (1989). On fieldwork (Transcribed and edited by Lyn H. Lofland.). *Journal of Contemporary Ethnography*, 18(2), 123–132.
- Goffman, E. (2020). *Stigma: den stämplades roll och identitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Gold, R. L. (1958). Roles in sociological field observations. *Social forces*, 36(3), 217–223.
- Harter, S. (2012). *The construction of the self: developmental and sociocultural foundations*. New York: Guilford.
- Heidegren, C.-G. (2009). *Erkännande*. Malmö: Liber.
- Huch, K. J. (1977[1972]). *Vägen in i klassamhället: hur barnen formas i familj och skola*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hughes, E. C. (1951). Mistakes at Work. *The Canadian Journal of Economics and Political Science*, 17(3), 320–327.
- Hughes, E. C. (1984). *The sociological eye: selected papers*. New Brunswick, N.J., USA: Transaction Books.
- Kivisto, P. & Pittman, D. (1998). Goffman's dramaturgical sociology: Personal sales and service in a commodified world. I: P. Kivisto (red.), *Illuminating social life* (s. 271–290). Los Angeles: SAGE.
- Lofland, L. H. (1998). *The public realm: exploring the city's quintessential social territory*. Hawthorne, N.Y.: Aldine de Gruyter.
- Lortie, D. C. (1975). *Schoolteacher: a sociological study*. Chicago: Univ. of Chicago Press.
- Manning, P. (1992). *Erving Goffman and modern sociology*. Cambridge: Polity.
- Marx, G. T. (1984). Role models and role distance. *Theory and Society*, 13(5), 649–662.
- Mead, G. H. (1976 [1934]). *Medvetandet, jaget och samhället: från social-behavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos.
- Mead, G. H., Morris, C. W., Huebner, D. R., & Joas, H. (2015 [1934]). *Mind, self, and society: the definitive edition*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Ottomeyer, K. (1978[1977]). *Människan under kapitalismen*. Göteborg: Röda bokförlaget.
- Park, R. E. (1950). *Race and culture*. New York: Free Press.
- Persson, A. (1991). *Maktutövningens interna dynamik: samspel och motsättningar i skola och lönearbete*. Lund: Lunds universitet.
- Persson, A. (2001). Intimacy among strangers: On mobile telephone calls in public places. *Journal of Mundane Behavior*, 2(3), 309–316.
- Persson, A. (2003[2000]). *Social kompetens: när individen, de andra och samhället möts* (2 uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Persson, A. (2012a). Front- and backstage in social media. *Language, Discourse & Society*, 1 (2), 11–31.
- Persson, A. (2012b). *Ritualisering och sårbarhet: ansikte mot ansikte med Goffmans perspektiv på social interaktion*. Malmö: Liber.
- Persson, A. (2013). Erving Goffman. I: H. Stenberg & B. Isenberg (red.), *Relationell socialpsykologi – klassiska och samtida teorier* (s. 90–115). Stockholm: Liber.
- Persson, A. (2015a). Framed School – Frame Factors, Frames and the Dynamics of Social Interaction in School. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 59(5), 499–514.
- Persson, A. (2015b). Karl Ove Knausgård. Intimt offentliggörande. I: C. Edling & J. Rydgren (red.), *Sociologi genom litteratur* (s. 189–200). Lund: Arkiv förlag.
- Persson, A. (2016). Styra, chefa, leda – begränsat och framhåvt skollärande. I: M. Jarl & E. Nihlfors (red.), *Ledarskap, utveckling, lärande* (s. 403–429). Stockholm: Natur & Kultur.
- Persson, A. (2018). *Framing Social Interaction. Continuities and Cracks in Goffman's Frame Analysis*. London och New York: Routledge.
- Schaffner, B. (red.) (1957). *Group Processes: Transactions of the third Conference [on Group Processes], Oct. 7, 8, 9, and 10, 1956, Princeton, NJ*. New York: Josiah Macy, Jr. Foundation.
- Strauss, A. L. (1959). *Mirrors and masks*. Glencoe: Free Press.
- Thomas, W. I. & Thomas, D. S. (1928). *The child in America: Behavior problems and programs*. New York: Knopf.
- Thomas, W. I. & Znaniecki, F. (1918). *The Polish peasant in Europe and America: monograph of an immigrant group*. Boston, Mass.: Badger.
- Tönnies, F. (1957). *Community and society*. New York: Harper & Row.
- Weber, M. (1977). *Vetenskap och politik*. Göteborg: Korpen.
- Verhoeven, J. C. (1993). An interview with Erving Goffman, 1980. *Research on Language and Social Interaction*, 26(3), 317–348.
- Winkin, Y. (1999). Erving Goffman: What is a life? The uneasy making of an intellectual biography. I: G. Smith (red.), *Goffman and Social Organization: Studies in a sociological legacy*. (s. 19–41). London: Routledge.

Masker är stelnade uttryck för känslor och förträffliga imitationer av dem, på samma gång trovärdiga, diskreta och överdrivna. Levande ting i kontakt med luften överdras ofrånkomligt med hinnor, och man förebrår inte hinnor för att de inte är hjärtan; ändå tycks en del filosofer förarga sig över att bilder inte är ting och ord inte känslor. Ord och bilder är som skal, inte mindre integrerande delar av naturen än den substans de täcker, men bättre avpassade för ögat och lättare iakttagbara. Jag vill inte påstå att substans existerar för utseendets skull, ansikten för maskernas skull eller lidelserna för poesins och dygdens skull. Ingenting i naturen uppkommer för någon annan företeelses skull; alla dessa faser och produkter är i lika hög grad indragna i varandets kretsgång ...

*George Santayana*¹

¹ George Santayana, *Soliloquies in England and Later Soliloquies* (New York: Scribners 1922).